

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת תשס"ט

26

לר-לד (תשכ"ד)

פרק י"ז

א. י"ז ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד.

ר' יצחק עראמה (בעל עקרת יצחק) מקשה: והיותך קשה בזה שלא הקפיד עליו ה' ית' כמו שהקפיד על שרה ולא עוד אלא שאמר (י"ז י"ט) "וקראת את שמו יצחק" כאלו היה הצחוק דבר הגון או שום זכות, ודברי המבדילים (= הרגום אונקלוס ובעקבותיו רש"י) אינם נכנסים באזני, כי לא נראה ששנה הכתוב בספור דבריהם כלל, כי אם בדברי התוכחה לבד?

והנה אחרות מן התשובות שנאמרו בקושיה זו:

רש"י ד"ה ויפל אברהם על פניו ויצחק: זה תרגום אונקלוס לשון שמחת "וחדי" ושל שרה (י"ח י"ג) "רחייכת" לשון מחור למדת שאברהם האמין ושמה ושרה לא האמינה ולגלגה - וזהו שהקפיד הקב"ה על שרה ולא הקפיד על אברהם.

" ה' הלבן: יש תמיהות שהן קיימות כמו (שמואל א' ג' כ"ד) "הנגלה בגליתי אל בית אביר... (שמואל ב' ט"ו כ"ז) "הרואה אתה" - אף זו היא קיימת...

רמב"ן ד"ה ויצחק: ת"א "וחדי" וכן הדבר, כי השחוק פעם יאמר ללעג ופעם לשמחה, כמו (משלי ה' ל"א) "משחקת חבל ארצו"; (שמואל ב' ו' ה') "ודוד וכל בית ישראל משחקים לפני ה'".

ולפי דעתו שהכונה בלשון חזה, כי כל רואה דבר נפלא באדם לטוב לו ישמח עד ימלא שחוק פיו, והוא מה שאמרה שרה (כ"א ו') "צחוק עשה לי אלוקים כל השומע יצחק לי" כענין (תהל' קכ"ו) "אז ימלא צחוק פיבו". וכן עשה אברהם כאשר נאמר לו זה - שמח, ומלא שחוק פיו. ואמר בלבו: ראוי זה לשחוק כי הוא ענין נפלא מאד. "הלבן מאה שנה יולד ואם שרה בת תשעים שנה תלד" ולא יהיה זה לשחוק ולשמחה! ויקצר הכתוב בתמיהה, כי הוא נקשרת במה שאמר "ויצחק", וכן (בר' ט"ז י"ג) "הגם הלום ראיתי" נקשר בראש הפסוק, כי אמרה: הגם הלום ראיתי" נקשר בראש הפסוק, כי אמרה: הגם הלום ראיתי ולא אקראנו 'אל ראי'?! וכן (שם א' ב') "הנגלה בגליתי אל בית אביר" קשור עם "למה תבעטו בזבחי ובמנחתי" יאמר: האם בחרתי בכם שתבעטו בזבחי? ולמה תעשו כן?

או שתהיה "הלבן מאה" כשאלה לדבר פלא, לא כדבר נמנע' כמו (יחזקאל כ"ב ב') "התשפוט תשפוט את עיר הדמים", שענינו: התרצה לשפוט אותה ולהודיעה את כל תועבותיה?! ...וכן (בר' ג') "המן העץ אשר צויתוך לבלתי אכול ממנו אכלת?" כלומר: האם עלה בדעתך לאכול מן העץ?! וכן זה: האם יעלה על הלב שלבן מאה שנה יולד ושרה בת תשעים תלד.

ר' יצחק עראמה: אם באנו בעקבות הראשונים להפריש בין צחוק לצחוק, אולי אמציא קצת טעם לדבריהם... אמנם לדעתי אין להחוק בכל זה, רק שיפורשו הכתובים כפשוטן. ובדבר הזה נמצא בו (= באברהם) גם כן עליו השלום שמץ ערוץ וסעוץ אמונה, על דרך שאמר שמה רבנו (במדבר י"א) "הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם" כפי דעה המדרשים היה לו להוכיחו בפניו אלא שהיום התוא יום בשורת הוא, לא יום תוכחה ופקודת עון, בו ניתנה לו מצוה רבה של מילה לו ולבניו בשמחה... וכבר אירע כענין הזה ביום מתן תורה... וכן הדבר נכאן בשוה, ולא דעה הקב"ה להעציבו בדברי תוכחות "ביום התגברתי" ושמר לו ליום שלישי למיתו יום פקודת שרה, כי גלוי לפניו, כי כסקרה הזקן גם היא יקרה לה, ודי לו אז גערה בטבין זמה שחוכיחה על ידו, כמו שנ' (י"ח י"ג) "ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקתה היפלא מה דבר". ובלאו הכי (= ואלולא שרצה להוכיח גם את אברהם) למה לא יוכיחה על פניה בינו לבניה, והלא גערה בפני בעלה יותר מגונה ממה שאמרו שזחר בחלוצי הדברים מפני דרכי שלום.

... "וקראת את שמו יצחק" לזכרון שצחקת עליו לחיות דבר נפלא בעיניך, וזוהי החילת תוכחה!

1. מדוע אין בעל העקדה מקבל את פרוש ת"א ורש"י?
2. האם הרמב"ן מסכים באחד מחני פרושיו עם פירוש רש"י? x
3. הסבר את המושג "תמיהות מתקיימות". xx
4. במה שונה הרמב"ן מרש"י בפרושו את שמואל א' ב' כ"ז? xx

- 5. במה טובה בעל העקדה עקרונית מתשובותיהם של רש"י ורמב"ן?
הסבר את דבריו המסומנים בקו.
- 6. לשם מה מביא בעל העקדה את דברי משה במדבר י"א?
- 7. לאיזה ענין במתן תורה מתכוון בעל העקדה? **XX**
- 8. מה יענו המפרשים שאינם הולכים בעניננו בדרך העקדה לדבריו האחרונים (ביחס לקריאת שמו "יצחק")? **X**

ב. כ"ב ויכל לדבר אתו ויעל אלוקים מעל אברהם.

ר' יוסף אבן קספיו: סירת כסף

והנה סבואר ממה שהקדמנו, שאלו הנאורים והדומים להם הם בחיריהם פעמי וזכרו ופעם יושמטו, ושני הפנים נכונים כמו שזכרנו שנשמט באחרית מראות בין הנתרים, לכן אין לחשוב גרעון כשיושמטו, ולא תוספת ומותר כשיוזכרו.

אמנם חטיב מאד נותן תורתנו במה שבאר בזה, כי ירד לסוף דעת בני העולם ובמה שיהיה באחרית הימים והוא עזיבת המילה, ואלו לא באר "ויכל לדבר אתו..." היה מקום למענו עליו כשהיה אפשר, כי אמרו (פרק י"ז פסוק כ"ג) "ויקח אברהם את ישמעאל בנו... וימל..." היה במראה הנבואה כמו (בר' ח"ה) "ויקח חמאה וחלב ובן הבקר..." על דרך משל. לכן פרש בפעל "ויכל לדבר אתו ויעל..." שזה באור רחב, ואחר זה אמר (פ' כ"ג) "ויקח אברהם...", כי בחמאת אצלו בהשגת נבואית שהשם צוהו על מילת הבשר, כמו שבאר יחזקאל (מ"ד ט') "ערל לב וערל בשר לא יבוא אל מקדשי לשרתני".

והנה האמות הנבואי הוא אמות בתכלית הבחון, כמו שבאר המורה ז"ל. ומה גדול ההבדל בין חלום של נבואה לחלומותינו, וחלילה לנו שנעשה מה שנראה בחלומותינו פעמים רבות...

- (1) מה קשה לו בפסוקנו?
- (2) מה ההבדל העקרוני בין שתי תשובותיו לקשי הג"ל, הראשונה עד "ומותר כשיוזכרו", השניה עד "לשרתני".
- (3) לאיזו תקופה התכוון באמרו "במה שיהיה באחרית הימים"?
- (4) הוא מביא "על דרך משל" את בר' י"ח ח'. מה רצה להדגיש ע"י הפסוק ההוא?
- (5) למה הסתמך בסוף דבריו על יחזקאל מ"ד ט' ולא הביא פסוק מן התורה שם י"ב ט"ח?

שאלות בטעמי המקרא העורך: מ. פרלמן

(א) בראשית י"ב י"ב והיה כי-יראו אתך המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו אתי ואתך יחיו

שד"ל ואמרו אשתו זאת אין זה תשובת התנאי, אלא סיום התנאי, כשיראו אותך המצרים ויחשבו היותך אשתי, אם יתרגו אותי ואתך יחיו.

- (1) מה פרוש הבטויים; תשובת תנאי - סיום התנאי?
- (2) איך יש לחביא ראייה לדברי שד"ל מפסוק הטעמים?

(ב) י"ב י"ט למה אמרת אחתי היא ואקח אתה לי לאשה ועתה הנה אשתך קח ולך

שד"ל ועתה הנה אשתך; לפי הטעמים פרושו הא לך אשתך קחנה ולך, והיה אפשר לפרש ועתה היא אשתך, לכן קח ולך, אלא שלפי זה הם שני מאמרים והיה ראוי לוטר קחנה ולך.

- (1) מדוע הוטעמה המילה "למה" מלרע?
- (2) איך מוכיח שד"ל שלפי פיסוק הטעמים לש לפרש כפירושו הראשון?
- (3) אילו טעמים היו דרושים כדי לפרש כפירושו השני?

(ג) ט"ו ט' ויאמר אליו קחה לי עגלה משולשת ועז משולשת ואיל משולש ותר וגוזל

- הסבר את צירוף הטעמים של הפסוק ושים לב במיוחד לשאלות הבאות;
- (1) "קחה" מתייחס גם ל"תר וגוזל" ואיך מפרידה אתנחתא בין הבטויים?
 - (2) בפסוקנו לשון אמירה, היכן גמר הפתיחה והיכן נסגרת הפתיחה?
 - (3) מדוע לא הוטעם "אליו" בזקף או בטעם מפסיק אחר?